

DOI 10.31651/2524-2660-2020-2-177-182
ORCID 0000-0002-2487-2706

БІК Олеся Ярославівна,

старша викладачка кафедри соціології та соціальної роботи,
Національний університет «Львівська політехніка»
e-mail: obik.space@gmail.com

УДК 378.118.8:364.4–055.5/.7(045)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ СІМЕЙ, ЩО ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

В статті описано навчання студентів спеціальності «Соціальна робота» в Національному університеті «Львівська політехніка», яке визначається канадсько-українською моделлю професійної підготовки соціальних працівників, адаптованою до національних умов та потреб сьогодення.

Акцентовано увагу на тому, що сучасні підходи до підготовки фахівців повинні включати у себе якнайширший спектр навчальних методик, що далеко виходять за межі лекційно-практичних та лекційно-лабораторних занять, а застосовують водночас і тренінгову компоненту, інтегровані заняття, та потужний цикл практичної підготовки студентів, який включає в себе різні види практичної навчальної діяльності студентів: навчальні практики у рамках семестрів (організовані «блоками»), та навчально-дослідницький практикум, що проводиться на базі закладів соціальних служб.

Обґрунтовано провідне місце, яке посідає практична підготовка студентів, у процесі навчання майбутніх фахівців у сфері послуг, зокрема за спеціальністю «Соціальна робота», що дозволяє значно підвищити ефективність професійної підготовки студентів шляхом формування фахових (професійних) компетентностей.

Ключові слова: професійні компетенції; інноваційні програми; навчально-дослідницький практикум; соціальний проект; професійно-орієнтовані дисципліни; генералістичний підхід; інтегровані заняття; практична підготовка студентів; емпіричний досвід.

Постановка проблеми. Неблагополуччя сім'ї – проблема актуальна для українського суспільства. Вона вимагає пріоритетного розв'язання, оскільки сім'я перший чинник соціалізації дитини, від неї залежить, яким буде її майбутнє, яким буде наше суспільство загалом. Сім'ю визнано у міжнародному співтоваристві найкращою умовою для ви-

живання, захисту і розвитку дітей, основним осередком суспільства, природним серцевищем для людини [1].

Зусилля держави, громадськості повинні бути спрямовані на благополуччя і добробут сім'ї, створення умов для захисту її прав у суспільстві і прав її членів у самій родині. На сьогодні нагальною потребою є не тільки соціальна підтримка сім'ї, яка має певні проблеми в своїй життєдіяльності, але й особлива робота з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах і мають більш серйозні психо-соціальні проблеми, наприклад – систематичне порушення прав людини (членів сім'ї) [2]. Такими сім'ями традиційно займаються силові структури, права людини захищаються законом, але покарання – не може бути єдиним шляхом роботи, оскільки за головну мету ми повинні ставити перед собою збереження цілісності сім'ї (її родинні почуття, зв'язки). Перш за все, має здійснюватись тривала соціально-педагогічна робота, спрямована на перевищення, навчання її членів новим прийомом та методам взаємодії [3].

Закордонний досвід свідчить, що питанням роботи з сім'ями приділяється лівова частка соціальних програм держав. Існуючі у США програми підготовки до сімейного життя призначені для сімей на різних етапах розвитку, але розрізняються вони за проблемами сімей [4]. Інша програма – «Інтенсивний курс для дорослих з виховання дітей», призначена для подолання труднощів у виконанні батьківських функцій особами, які не мали позитивного досвіду сімейного життя і мають утруднення в шлюбі, з друзями, з дітьми [5].

В Англії існує програма Дж. А. Барнса, яка спрямована на роботу з дітьми в сім'ях, які переживають кризу. Робота соціального працівника, педагога полягає в тому, що він повинен вивчити таку сім'ю, змодельовати зміну стосунків між її членами, допомогти в її адаптації, щодо розв'язання проблем через навчання батьків, самоконтроль, вміння ставити перед собою та дитиною стратегічні та допоміжні цілі, долати перешкоди без фізичних покарань [6].

У Хорватії до дітей, які демонструють прояви девіантної поведінки, застосовують програми шкільної медіації на засадах «Рівний - рівному», паралельно проводячи роботу з батьками, виявляючи недоліки сімейної психоемоційної та виховної динаміки [7].

В Україні нині інтенсифікується і вдосконалюється професійна соціальна діяльність. Тому система соціальної освіти повинна бути гнучкою, мобільною, швидко реагувати на зміни у соціальній політиці та соціальній сфері, на потреби конкретної людини і суспільства загалом.

Метою статті є висвітлення інноваційних підходів, які застосовуються в освітніх програмах Національного університету «Львівська Політехніка» щодо професійної підготовки майбутніх спеціалістів у сфері соціальної роботи, і скеровуються на формування у студентів широкого спектру різноманітних умінь та на допомогу їм у майбутньому у вирішенні низки типових задач професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Навчання студентів спеціальності «Соціальна робота» в Національному університеті «Львівська політехніка» визначається канадсько-українською моделлю професійної підготовки соціальних працівників, адаптованою до національних умов та потреб. У розрізі питання професійних компетенцій в напрямі роботи з дітьми та сім'ями така підготовка включає у себе набуття знань та практичного досвіду, які використовуються у зазначених вище програмах та ряді інших, існуючих у світовому досвіді практик, та дають можливість розробляти власні інноваційні програми, виходячи з набутого досвіду щодо проблем та потреб клієнта, в даному випадку сім'ї, дитини [8].

Основними особливостями програми є:

- рання спеціалізація, коли професійно-орієнтовані дисципліни починають викладатися з другого курсу (на рівні бакалаврату), що зумовлено, зокрема, великою кількістю таких дисциплін, їх особливою роллю у програмі підготовки майбутніх фахівців;

- генералістичний підхід до підготовки соціального працівника на рівні спеціаліста, що дає йому змогу здобути необхідні фахові

знання для роботи у різних закладах соціальної сфери;

- значною кількістю годин практичної підготовки (різні види практики, навчально-дослідницький практикум), яку студенти отримують у різнотипних закладах соціальної сфери, що передбачено в міжнародних освітніх стандартах і є необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців соціальної роботи [9].

Найбільш широко представленим є цикл професійно орієнтованих дисциплін в який входить і 90-годинний курс «Соціальна робота з дітьми та сім'ями». Зміст дисципліни охоплює усі основні аспекти роботи соціального працівника із цією категорією клієнтів: від поняття сім'ї, її функцій і ролі у житті дитини та визначення аспектів ризику потрапляння сім'ї у кризу, до процесів втручання та удосконалення служби соціального забезпечення дітей. У дисципліні розглядаються типи неблагополучних сімей та причини сімейного неблагополуччя, порівняльний аналіз психологічних теорій дитячого розвитку та теорії соціального виховання: критичні періоди соціалізації; типи неправильного виховання. Особливу увагу приділяється питанням кривдження та недогляду за дітьми:

- визначення аспектів ризику;
- визначення явища насильства;
- кривдження дітей в історичному контексті;
- поняття та причини бездоглядності, бездомності, безпритульності.

Також, окрема увага у предметі приділяється темам з девіантології, причинам виникнення, проявам та видам девіантної поведінки.

У розділі «Втручання» розглядаються такі теми, як:

- функції соціального працівника;
- теоретичні засади консультування сім'ї;
- методи і форми консультування сім'ї;
- професійне втручання зосереджене на родині;
- інституційна модель опіки за скривдженими та знехтуваними дітьми;
- профілактичні заходи.

У вивчення питання «Удосконалення служби соціального забезпечення дітей» включається в обов'язковому порядку дослідження можливих змін у системі послуг та можливі шляхи формування політики в сфері соціального забезпечення.

Характерною особливістю підготовки соціального працівника за канадсько-українською моделлю є викладання професійно-орієнтованих дисциплін у формі інтегрованих занять, які поділяються на дві ос-

новні категорії: лекційно-практичні та лекційно-лабораторні [10].

Навчальну діяльність студентів урізноманітнюють такі форми організації занять, як екскурсії в заклади соціальних служб, відео-заняття, участь у волонтерських акціях, навчальних конференціях, тренінгах, роботі міжнародного науково-практичного семінару, який діє при кафедрі СР, участь у зустрічах з відомими професіоналами у галузі соціальної роботи тощо.

У результаті вивчення вищезначеної дисципліни студенти отримують відповідні здатності та вміння, як от: відстоювати ідеї соціальної справедливості, застосовувати інноваційні технології та методики роботи, формувати мережу соціальних послуг у громаді на основі вивчення її потреб та координувати їх роботу, управляти процесами запланованої соціальної зміни, планувати, розробляти та оцінювати інноваційні програми тощо.

Згідно з вищезгаданою концепцією підготовки фахівців у галузі соціальної роботи, провідне місце у цьому процесі посідає *практична підготовка студентів*.

Цикл практичної підготовки студентів включає в себе різні види практичної навчальної діяльності студентів: *навчальні практики* у рамках семестрів, що організовані "блоками", та *навчально-дослідницький практикум*, що проводиться на базі закладів соціальної служби, триває 4 семестри (роки навчання 3-й і 4-й) і відбувається один раз на тиждень протягом повного робочого дня.

Практикум має на меті, зокрема, формування у студентів вмінь здійснювати науковий пошук, у процесі якого вони мають змогу зібрати необхідний емпіричний матеріал для виконання індивідуальних завдань з професійно-орієнтованих дисциплін, що мають науково-пошуковий характер, та написання курсової і дипломної робіт [11].

При виконанні завдань навчальної практики і навчально-дослідницького практикуму студенти мають реальну можливість застосовувати набуті ними знання, уміння та навички з професійно-орієнтованих, фундаментальних та інших дисциплін.

Виходячи з потреб переосмислення виховних та ресоціалізаційних підходів у роботі із сім'ями та дітьми, про що було сказано на початку, в Україні починають реалізовуватись різноманітні експериментальні програми соціальної роботи з неповнолітніми та їх сім'ями, зокрема Українським державним центром соціальних служб для молоді [12]. Однак, мусимо зазначити, що не усі ці програми працюють успішно, адже у державних соціальних організаціях підхід до роботи є дещо застарілим. Дивлячись об'єктивно на

результати, можна сказати, що громадські і релігійні організації, спираючись більше на закордонний досвід, та проводячи значну роботу з дослідження та аналізу сучасних наукових робіт з девіантології, педагогіки, психології та інноваційних програм у соціальній роботі, працюють, на сьогоднішній день, суттєво ефективніше.

Робити висновки та оцінювати ефективність роботи державних структур та громадських організацій, наші студенти мають можливість на підставі залученості до створення та реалізації соціальних програм, зорієнтованих на задоволення потреб клієнтів, у даному випадку – дітей та сімей. Впродовж останніх 13 років нашими студентами виконується 5-8 проектів щорічно. Тематика різноманітна і охоплює практично усі категорії клієнтів.

Найпоширенішими тематиками є робота з дітьми у школах, просвітницькі програми для батьків та працівників соціальних закладів. Однак є й доволі складні за специфікою проекти, наприклад організація виїзних літніх таборів для дітей з сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, ряд програм, зорієнтованих на роботу з дітьми з Даун-синдромом та їхніми сім'ями, вуличне патрулювання та опіка над безпритульними особами, ресоціалізаційна робота із засудженими неповнолітніми.

У Самбірській виховній колонії для неповнолітніх, як волонтери Благодійного фонду «Простір без конфлікту», студенти працювали впродовж восьми років з 2006 р. до 2014 р. Необхідно зазначити, що для виконання таких надскладних проектів необхідний високий професіоналізм, володіння глибокими знаннями щодо специфіки роботи та неабияка мужність.

Для багатьох студентів, які починали діяльність з проходження практикуму в поєднанні з виконанням проектів, така діяльність стала справою життя, адже підчас безпосереднього виконання проекту стали очевидними ті чи інші недоліки у функціонуванні установ та організацій соціального спрямування. З перших проектів виникали наступні, зорієнтовані на подолання виявлених недоліків. Так, впродовж реалізації проекту «Відкриті двері – відкриті серця», проводилися не лише заявлені у проекті ресоціалізаційні тренінги та бесіди, які допомогли підліткам обрати новий життєвий шлях, а й здійснювався соціальний супровід після їхнього звільнення: допомога у пошуку роботи, налагодження стосунків з родинами, консультації та психокорекційні бесіди.

З 86 підлітків, що звільнилися з колонії після проходження наших тренінгів 32 продовжують тісно співпрацювати або підтримувати контакт з тренерами. Лише п'ятеро

вчинили повторне правопорушення. Це при тому, що рецидив, за офіційними даними, складав у цей період загалом по Україні 78 відсотків серед підлітків.

Крім того, є чудові результати проведеного нами експерименту із залучення звільнених за УДО хлопців до роботи вихователями у Літньому таборі для важковиховуваних дітей. Результати перевищили всі очікування. На відміну від попередніх років, коли вихователями були лише представники відділів у справах дітей (фіксувалися втечі з Літніх таборів, розпивання алкоголю, ряд інших проблем), того року не було жодної втечі, розпивання алкоголю одразу присікалося хлопцями-вихователями.

Свідченням високої ефективності нашої роботи і її важливості є наступні слова, які ми отримали зі зворотних зв'язків та листів із колонії:

«... хочу попросити Вас, що яка б не виникла проблема, на цьому не зупинятись. Ви собі не можете уявити, як завдяки вашому проєктові змінилося моє життя. Зараз в голові стільки думок, що навіть не знаю, як їх змістовно всі викласти на папері. Почну з того, що Ви відібрали дуже хороших людей на проведення тренінгів. Кожен з них має відокремлену думку і кожен висловить свою думку в позитивному руслі, але що мене вражає, що кожен з тренерів відноситься до нас з повагою та щирістю. В перші моменти (чесно признатись) мені здавалось, що все награно і наївно. Але послухавши і поспілкувавшись з людьми, я зробив висновки, що це не фальш, а щирість і відкритість.

Мене почало міняти одне питання, яке було задане на тренінгу: «За що ти себе поважаєш?»...»

«... Мої дорогі друзі! Звертається до Вас Ваш прихильник нашої улюбленої справи П. Мені дуже приємно, що Ви звернули на мене увагу. І я розумію, що моє самонавчання не проходить даром. Я крок за кроком рухаюся до своєї мети. І бачу, що на моєму життєвому шляху зустрічаються люди, які простягають мені руку допомоги від якої я не можу відмовлятися. І в першу чергу – не хочу! Мені здається, цей клаптик паперу не витримає все те, що я відчуваю до вас. Як я вже писав, ви займаєтесь воістину доброю справою. Я дуже надіюся на вашу підтримку і допомогу. Повірте, мені дуже важко вилізти з багна, в яке я заліз по вуха. Широ надіюся на ваше розуміння. Я обіцяю виправдати вашу довіру! ... Я вас всіх обіймаю як рідних! З повагою, П.»

... «Дорогие наши друзья! Ваши тренинги – это маленькая школа жизни, я понемногу начинаю понимать цель Вашего приезда. Я низко уклоняюсь у Ваших ног! Спасибо! Я Вас люблю! Н.»

«... Мені сподобалося то, як вони розмовляють, їхні правила, як до нас відносяться, що розмовляєте з нами відкрито, як з людьми, і як до друзів. Дякую».

«... Я очень вам благодарен, с вами я почувствовал себя самым собой, понял, что и во мне есть что-то хорошее. Очень большое спасибо!»...

«... Это наверное единственное место, где я могу довериться и выговориться. Мне очень приятно общаться с тренерами, я рад, что меня понимают...»

Навчальним планом передбачено дві курсові роботи, присвячені таким ключовим проблемам, як «Соціальна робота з дітьми та сім'ями» і «Соціальна робота з громадами». Для написання вищеназваних робіт, що мають емпіричний характер, студенти спільно з викладачами визначають тематику та зміст індивідуальних завдань. Індивідуальні завдання виконуються студентами під керівництвом як викладача кафедри соціології та соціальної роботи, так і за участю фахівця-практика – супервізора (працівника закладу соціальної служби, який попередньо пройшов спеціальну підготовку до виконання таких функцій на університетських курсах професійного навчання). У процесі написання курсових робіт студенти заохочуються до реалізації авторських ідей та конкретних пропозицій щодо реформування діючої сфери соціальних послуг з метою її переорієнтації на потреби родини і громади. Саме тут і використовується досвід, отриманий студентами під час реалізації проєктів. Це, у свою чергу, сприяє здійсненню запланованої зміни на мікро-, мезо- та макрорівнях практичної соціальної роботи і в суспільстві в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Набуті у проєктах знання та досвід студенти використовують і для написання наукових статей, та робіт, представлених на університетських, міжвузівських конференціях, національних конкурсах. Значним визнанням для нас стали перемоги наших студентів: I місце у національному конкурсі студентських наукових робіт 2007 року, III місце у цьому ж конкурсі 2013р, ціла низка перемог у всеукраїнських олімпіадах.

Також вагомими результатами можемо вважати звернення до нашої кафедри представників Міської Ради із пропозицією щодо виконання у форматі дипломних досліджень соціальних замовлень, необхідних мерії для підвищення ефективності реалізації соціальних програм міста. Почастішали запрошення наших студентів 4-5 року навчання у

державні соціальні установи для проведення семінарів з підвищення кваліфікації працівників.

Вищезгаданий зміст професійної підготовки майбутніх спеціалістів у сфері соціальної роботи скерований на формування у студентів широкого спектру різноманітних умінь, які покликані допомагати їм у вирішенні цілої низки типових задач професійної діяльності, а саме: аналіз основних закономірностей розвитку і вирішення соціальних проблем на основі отриманих емпіричних соціологічних даних; розробка методології вивчення соціальних проблем, потреб населення в аспекті соціальних послуг; експериментальна апробація інноваційних технологій соціальної роботи; розробка, впровадження та експертиза ефективності програм соціальної роботи; підготовка науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері соціальної роботи; застосування відповідних технологій професійного втручання; соціальний захист та представництво інтересів клієнта; організація і проведення навчальних семінарів-тренінгів з формування професійних умінь і навичок; підбір та навчання волонтерів; взаємодія із ЗМІ, активність у розробці пропозицій щодо соціальної реклами; інформування населення щодо можливості використання ним різноманітних соціальних послуг; впровадження інформаційно-просвітницьких програм; організація медичної, психолого-педагогічної, юридичної та соціальної допомоги вразливим верствам населення; надання консультативних послуг клієнтам; організація та впровадження реабілітаційних програм; організація роботи груп самодопомоги; підтримка діяльності громадських організацій у сфері соціальної роботи та інші.

Список бібліографічних посилань

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Київ, 2018. 240 с.
2. Реабилитационная работа с семьей. Методическое пособие. Минск: Белстан, 2011. 85 с.
3. Олифирович Н.И., Зинкевич-Куземкина Т.А., Велента Т.Ф. Психология семейных кризисов. СПб.: Речь, 2006. 360 с.
4. Donovan R. Family planning clinics: Facing higher costs and sicker patients. *Family Planning Perspectives*. NY, 1991. P. 198–203.
5. Войтенкова Г.Ф., Лебедева Е.В. Социальная поддержка семьи с детьми в США. *Народонаселение*, 2007. No 4. С. 94–106.
6. Barnes J.A. Three Styles in the Study of Kinship. Berkeley: University of California Press, 1972. XXIV, 318 p.
7. Бік О.Я. Вплив ЗМІ на розвиток агресивних моделей поведінки серед підлітків, як аспект професійної відповідальності фахівців інформаційно-

розважальної індустрії. *Формування професійної компетентності сучасного фахівця в умовах євроінтеграції: колективна монографія*. Черкаси, 2018. 396 с.

8. Курляк І.Є., Гайдук Н.М. Концептуальні підходи до професійної підготовки соціальних працівників у Національному університеті «Львівська політехніка». *Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні і за рубежом. Збірник наукових праць за матеріалами міжнар. наук.- практ. конф. Ужгородський національний університет*, 2003. С. 176–180.
9. Гайдук Н. Формування системи професійної підготовки соціальних працівників «університет - громада» (досвід українсько-канадської партнерської співпраці). *Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті. Українська діаспора у світовій цивілізації: тези доповідей Другої міжнародної науково-практичної конференції*, 18–20 черв. 2008 р. Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2009. С. 241–242.
10. Гайдук Н.М. Професійна підготовка соціальних працівників до здійснення посередництва (на матеріалах США і Канади): дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004.
11. Гайдук Н.М. Модель професійної освіти в галузі соціальної роботи в Національному університеті «Львівська політехніка». *Реформування соціальних служб в Україні: сучасний стан та перспективи. Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конференції «Реформування соціальних служб в Україні»*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2003. С. 20–30.
12. Козубовська І.В., Керецман В.Ю., Товканець Г.В. Роль соціально-психологічної служби в роботі з сім'єю. Ужгород: УжДУ, 1996. 365 с.

References

1. Basics of rehabilitational psychology: overcoming consequences of crisis. Training manual. (2018). Kyiv. Vol. 2.
2. Rehabilitation work with family. Methodology manual (2011). Minsk: Belstan. 85 p.
3. Oliyrovich, N.I., Zinkevich-Kuzemkina, T.A., & Velenta, T.F. (2006). Psychology of family crises. St. Petersburg: Rech.
4. Donovan, R. (1991). Family planning clinics: Facing higher costs and sicker patients. *Family Planning Perspectives*. NY. 198–203.
5. Voytenkova, G. F., & Lebedeva, E. V. (2007). Social support for family with children in USA. *Population*, 4: 94–106.
6. Barnes, J.A. (1972). Three Styles in the Study of Kinship. Berkeley: University of California Press. XXIV, 318 p.
7. Bik, O.Y. (2018). Influence of mass media on development of aggressive behaviour models within adolescents as aspect of professional responsibility of specialists in informational-entertainment industry. *Forming of professional competencies of modern specialist under conditions of eurointegration: collective monograph*. Cherkasy. 396 p.
8. Kurlyak, I. E., & Hayduk, N. M. (2003). Conceptual approaches to professional education of social workers in Lviv Polytechnic National University. *Actual problems of professional training of social work specialists in Ukraine and abroad. Collection of scientific works based on international materials. scientific and practical conference*. Uzhhorod National University. 176–180.
9. Hayduk, N. M. (2009). Establishing of professional education system for social workers "university-community" (experiences of Ukrainian-Canadian partnership). *Diaspora as a factor in the establishment*

- of the state of Ukraine in the international community. *Ukrainian Diaspora in World Civilization: Abstracts of the Second International Scientific and Practical Conference, June 18–20, 2008*. Lviv: Lviv Polytechnic National University. 241–242.
10. Hayduk, N.M. (2004). Professional education of social workers for performing mediation (based on US and Canada materials) (Doctor Science Dissertation). Thesis. Kyiv.
11. Hayduk, N.M. (2003). Model of professional education in social work area in Lviv Polytechnic National University. *Reforming of social services in Ukraine: current state and perspectives. Conference proceedings of international scientific conference "Reforming social services in Ukraine"*. Lviv: Lviv Polytechnic National University. 20–30.
12. Kozubovska, I.V., Keretsman, V.Y., & Tovkanets, G.V. (1996). Role of social-psychological services in work with family. Uzhgorod: Uzhgorod State University. 365 p.

BIK Olesya,

Senior Lecturer of Sociology and Social Work Department,
Lviv Polytechnic National University

COMPETENCE-BASED APPROACH TO TRAINING SOCIAL WORKERS IN WORKING WITH CHILDREN FROM FAMILIES IN DIFFICULT LIFE CIRCUMSTANCES

Summary. The family is recognized in the international community as the best condition for the survival, protection and development of children, the main center of society, the natural environment for humans. As has been repeatedly noted, the efforts of the state and the public should be concentrated at the well-being of the family, creating conditions for the protection of its rights in society and the rights of family members. Today, there is an urgent need not only for social support for a family that has certain problems in its life, but also for special work with families who find themselves in difficult life circumstances and have more serious psychosocial problems, such as systematic violations of human rights. Such families are traditionally dealt with by law enforcement agencies, human rights are protected by law, but prosecution cannot be the only approach, since our main goal must be to preserve the integrity of the family (its family feelings, ties). First of all, long-term socio-pedagogical work aimed at re-education, training of its members in new techniques and methods of interaction should be carried out.

International experience shows that majority of governmental social programs are focused on families. Existing family life adaptation programs in the United States are designed for families at different stages of development, each targeting different types of family issues. One more program - "Intensive course for adults on raising children". In England there is a John Barnes program, which aims to work with children in families experiencing a crisis. The job of a social worker or a teacher is to study such a family, to simulate the change in relations between its members, to help in adaptation, to train parents in self-control. Teach them and their children how to set strategic and supporting goals. Help to overcome obstacles without corporal punishment. In Croatia, children, who exhibit deviant behavior, are engaged in "peer-to-peer" school mediation programs, while specialists work with parents, revealing the shortcomings of family psycho-emotional and educational dynamics.

Professional social activity is currently intensifying and improving in Ukraine. Therefore, the social education system must be flexible, mobile, respond quickly to changes in social policy and the social sphere, the needs of individuals and society as a whole.

The education of students majoring in "Social Work" at the National University "Lviv Polytechnic" is determined by the Canadian-Ukrainian model of training of social workers, adapted to national conditions and needs. In terms of professional competencies in working with children and families, such training includes the acquisition of knowledge and practical experience. This further gives the opportunity to develop their own innovative programs, based on experience gained on the problems and needs of the client.

The most widely represented is the cycle of professionally oriented disciplines, which includes a 90-hour course "Social work with children and families." The content of the discipline covers all the main aspects of the social worker's

work with this category of clients: from the concept of family, its functions and role in the child's life and identifying aspects of family risk of crisis, to the processes of intervention and improvement of children's social security. Particular attention in the subject is paid to topics of deviantology, causes, manifestations and types of deviant behavior.

The section "Interventions" covers such topics as: the functions of a social worker; theoretical principles of family counseling; methods and forms of family counseling; professional intervention focused on the family; institutional model of care for abused and neglected children; preventive measures. The study of the "Improvement of children's social security service" topic includes a mandatory study of possible changes in the system of services and possible ways of policy formation in the field of social security.

A characteristic feature of the training of social workers according to the Canadian-Ukrainian model is the teaching of professionally-oriented disciplines in the form of integrated classes, which are divided into two main categories: lecture-practical and lecture-laboratory.

Students' educational activities are diversified by excursions to social services, video classes, participation in volunteer actions, educational conferences, trainings, work of the international scientific-practical seminar organized at the Department of SR, meetings with well-known experts in the field of social work, etc.

According to the concept of training specialists in the field of social work, the leading place in this process is occupied by practical training of students. The cycle of practical training of students includes different types of practical educational activities of students: internships within the semesters, organized by "blocks", and educational and research workshops conducted on the basis of social services, lasts 4 semesters (years of study 3rd and 4th) and occurs once a week during a full working day. The workshop aims, in particular, to develop students' skills to carry out scientific research, during which they have the opportunity to collect the necessary empirical material to perform individual tasks in professionally-oriented disciplines that have a research nature, and writing term papers and dissertations.

When performing the tasks of educational practice and educational-research workshop, students have a real opportunity to apply the acquired knowledge, skills and abilities in professionally-oriented, fundamental and other disciplines.

Keywords: professional competencies; innovative programs; training and research workshop; social project; professionally-oriented disciplines; generalist approach; integrated classes; practical training of students; empirical experience.

Одержано редакцією 27.04.2020
Прийнято до публікації 18.05.2020